

Prof. dr.
Maria Carábelia*

*Doctor în Teologie al Universității „Aristotel” din Salonic, cu specializare în Teologie Dogmatică și Simbolică. În prezent, Maria Carábelia (Μαρία Καραμπελία) face parte din personalul didactic al Academiei Ecclesiastice Superioare din Atena, după o îndelungată activitate în învățământul secundar și universitar. Cercetările sale sunt consacrate îndeosebi gnoseologiei teologice din monahismul secolelor al IV-lea și al V-lea, cu accent pe scrierile Sfinților Diadoh al Foticeei și Macarie Egipteanul, precum și ale scriitorului bisericesc Evagrie Ponticul. Este autoarea mai multor studii de specialitate, precum și a volumelor *Τράιρεν εμπειρικά α cunoașterii dumnezeiești* (Εμπειρική βίωση της θείας γνώσης, Εκδόσεις Αντ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη, 2013) și *Identitatea culturală a Ortodoxiei* (Η πολιτισμική ταυτότητα της Ὁρθοδοξίας, Εκδόσεις Αντ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη, 2014) (n. trad.).

„Viața în Hristos”, potrivit învățăturii Sfântului Nicolae Cabasila

1. Motivele alegerii temei

Pentru paginile revistei *Martyria*, am considerat de cuviință să fac referință la trăitorul mirean Nicolae Cabasila, Sfânt Părinte al Bisericii noastre¹, născut la Tesalonic, în secolul al XIV-lea, și a cărui pomenire a fost rânduită la 20 iunie². Alegerea nu este întâmplătoare. Tesalonicul nu este doar locul său de origine, ci și locul activității sale, într-o perioadă, după cum se va vedea, foarte dificilă pentru Imperiul Bizantin.

Un motiv suplimentar este faptul că Părintele³ Ene Braniște (1913–1984), renumit teolog român, a tradus din limba greacă, însoțind-o de un studiu introductiv, lucrarea Sfântului Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*⁴. De asemenea, el a elaborat și o teză de doctorat pe această temă, intitulată *Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila*⁵. Reeditarea ei a devenit posibilă în 1997. De precizat că, în prima parte [a acestei reeditări], a fost inclusă chiar și traducerea în limba română a *Tâlcuirii Dumnezeieștii Liturghii*, așa cum fusese realizată, în 1946, de către Părintele Ene Braniște.

O prezentare amănunțită a tezei de doctorat, adăugarea de date biografice și o bibliografie completă a lucrărilor Părintelui Ene Braniște se găsesc în lucrarea Protopresbiterului Constantin Caraisaridis, „Economul Ene Braniște (1913–1984), un mare liturgist ortodox român”⁶.

¹ Am readus textul la contextul găzduirii lui, cu acordul autoarei, în paginile revistei *Martyria*. O primă prezentare a acestui studiu a făcut-o autoarea (5 aprilie 2024), cu ocazia prezenței sale la Facultatea de Teologie Ortodoxă și Științele Educației a Universității „Valahia” din Târgoviște, beneficiind, în cadrul ei, de o Mobilitate Erasmus, în perioada 1-5 aprilie 2024.

² Vezi Τὸ Ἀγιολόγιον τῆς Θεσσαλονίκης, τ. Β' (Μακάριος-Χρυσόγονος), Κέντρον Ἀγιολογικῶν Μελετῶν Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίας Θεοδώρας, Θεσσαλονίκη, 1997, pp. 96-109.

³ Cu acordul autoarei, am adăugat, tacit, marcând, uneori, și cu paranteze drepte, completări de limbaj și sensuri, pentru o mai bună înțelegere a textului și adaptarea lui la specificul spiritualității creștine ortodoxe românești (n. trad.).

⁴ Vezi NICOLAE CABASILĂ, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, trad. din greacă și lămuriri introductive de diaconul Ene Braniște, cu o prefață de Pr. Petre VINTILESCU; cuvânt-înainte de I. D. ȘTEFĂNESCU, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1946.

⁵ Vezi DIAC. ENE BRANIȘTE, *Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1943.

⁶ Vezi Κωνσταντῖνος Καραϊσαρίδης, „Οικονόμος Ene Braniște (1913-1984), ἕνας μεγάλος Ὁρθόδοξος Ρουμᾶνος λειτουργιολόγος”, în *Λειτουργικά Ἀνάλεκτα*, ἐκδ. Ἐπέκταση, 1996, pp. 39-89.

Părintele Ene Braniște susține că „marea contribuție a lui Cabasila, ca teolog mistic, constă mai ales în faptul că a știut să readucă evlavia creștină la adevăratul ei izvor, și anume, la unirea cu Hristos”. De aceea, el îl recunoaște drept „teoreticianul cel mai autorizat al misticei exclusiv liturgice, culturale, hristocentrice”⁷. Temeiul acestei poziții se află chiar în scrisul Sfântului Nicolae Cabasila, mai precis, în operele *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii* și *Despre viața în Hristos*. Potrivit Părintelui Ene Braniște, „aceste două lucrări de căpetenie ale lui Cabasila sunt concepute, de altfel, în același spirit de realism simbolic și se completează reciproc”⁸.

2. Tesalonicul, în secolul al XIV-lea

Sfântul Nicolae Cabasila (1322–1392), fiu al Tesalonicului, a doua cetate a Imperiului, în epoca bizantină târzie, și-a legat activitatea atât de aceasta, cât și de Constantinopol⁹. În orașul său natal, Tesalonicul secolului al XIV-lea, evenimentele politice, viața spirituală și problemele sociale se aflau într-o relație de interdependență cu evoluțiile generale ale Imperiului Bizantin¹⁰, care se găsea în pragul prăbușirii¹¹.

Epoca este marcată de două conflicte civile, al căror scop ultim era dobândirea tronului imperial. Primul s-a desfășurat între cei doi Andronici, adică [împărații] Andronic al II-lea și Andronic al III-lea. Al doilea a avut loc între marele domestic Ioan al VI-lea Cantacuzino

și [împăratul] Ioan al V-lea Paleologul. În același timp, tulburările interne, care chinuiau statul bizantin, alimentau politica expansionistă a francilor, bulgarilor, sârbilor și turcilor¹². Până în 1350, antagonismele politice au favorizat formarea și menținerea unui climat social extrem de tensionat și tulbure. În această realitate sumbră, și-a făcut apariția la Tesalonic Mișcarea Zeloților (1342–1349), o Mișcare cu caracter social-economic, care a zguduit Imperiul¹³.

În contextul vieții sociale și economice a Tesalonicului, din această perioadă, se manifestă puternic fenomenul diferențelor de clasă. Cetățenii liberi ai cetății se împart, în general, în trei categorii: a) nobilii, adică cei puternicii (mari proprietari, mari latifundiaari, clerul superior); b) clasa de mijloc (negustori, artizani, meșteșugari); c) mulțimea, altfel spus, poporul (cultivatori, marinari, mici meșteșugari). Categoria socială a mulțimii, adică a poporului, reprezenta majoritatea societății, care, la mijlocul secolului al XIV-lea, se afla la limitele sărăciei economice¹⁴.

Creșterea excesivă a impozitelor, deprecierea monedei¹⁵, declinul economiei agrare¹⁶, împrumuturile cămătărești, însușirea averii

⁷ Diac. Ene BRANIȘTE, *Explicarea Sfintei Liturghii...*, p. 116.

⁸ Diac. Ene BRANIȘTE, *Explicarea Sfintei Liturghii...*, p. 117.

⁹ Vezi <https://www.pemptousia.gr/2014/06/nikolaos-kavasilas-o-di-aprepis-theologos-kai-osios/> (21.04.2024).

¹⁰ Α. Αγγελοπουλος, Νικόλαος Καβάσιλας ὁ Χαμαετός. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ (Συμβολὴ εἰς τὴν Μακεδονικὴν Βυζαντινὴν Προσωπογραφίαν) [Ανάλεκτα Βλατάδων, 5], ἐκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη, 1970, p. 13.

¹¹ Κωνσταντῖνος Γιαννακοπουλος, Μεσαιωνικὸς Δυτικὸς πολιτισμὸς καὶ οἱ κόσμοι τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ Ἰσλάμ (μτφρ. Π. Χρήστου), ἐκδ. «Κυρομάνος», Θεσσαλονίκη, 1993, pp. 476–487.

¹² Vezi Α. Παπαγιαννοπουλος, Ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης, ἐκδ. Ρέκος, Θεσσαλονίκη, 1995², pp. 152–156.

¹³ Pentru mai multe detalii despre Mișcarea Zeloților în Tesalonic vezi Παναγιώτης Τσαπόγας, Το κίνημα των Ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη 1342–1350, ἐκδ. Εντύποις, Θεσσαλονίκη, 2021; Κωνσταντῖνος Κωτσιοπουλος, Το κίνημα των Ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη (1342–1349). Ἱστορική, θεολογική καὶ κοινωνική διερεύνηση, Θεσσαλονίκη, 1997.

¹⁴ Γλύκας Χατζουλη, Ζηλωτές καὶ Ησυχασμός [lucrare de master, Departamentul de Istorie și Arheologie, Universitatea „Aristotel” din Tesalonic, coordonator: prof. Iannis Caragianopoulos (Γιάννης Καραγιαννοπουλος)], Θεσσαλονίκη, 1987, p. 51.

¹⁵ Δημήτριος Τσαμης, «Ο ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ ἐποχὴ του», ἰν Πρακτικὰ τοῦ Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ (12–14 Νοεμβρίου), Θεσσαλονίκη, 1986, p. 56.

¹⁶ Α. Βακαλοπουλος, Ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης 316 π.Χ.–1983, ἐκδ. «Ἀδελφῶν Κυριακίδη», Θεσσαλονίκη, 1997, p. 144.

săracilor, pervertirea justiției care devine o unealtă manipulată în mâinile celor puternici, au contribuit la întărirea Mișcării Zeloților. Deși avea un pronunțat caracter antiaristocratic și urmărea autonomia față de guvernarea centrală a Constantinopolului, Mișcarea și-a păstrat, în mod paralel, legăturile cu dinastiile imperiale ale capitalei, mai ales cu Paleologii, evitând să adopte o politică de ruptură definitivă față de ei. La Tesalonic, nobilii au trecut de partea lui Ioan Cantacuzino, în timp ce poporul, mișcat de drama unei împărătese văduve și a unui moștenitor minor, ale căror drepturi erau amenințate, a trecut de partea lui Ioan Paleologul¹⁷.

Pe lângă criza politică, socială și economică, pe scena istorică a Tesalonicului secolului al XIV-lea s-a desfășurat și disputa isihastă, controversa religioasă ai cărei protagoniști au fost Sfântul Grigorie Palama (1296–1359) și [episcopul romano-catolic] Varlaam Calabrezul [1290–1348]. În persoanele celor doi s-au confruntat două culturi diametral opuse, două teologii, două moduri de viață¹⁸.

Totuși, această dispută a contribuit la înflorirea gândirii teologice în Tesalonicul secolului al XIV-lea. Astfel, în pofida frământărilor externe și interne, din prima jumătate a secolului al XIV-lea, atunci când condițiile politice erau mai liniștite, s-a observat la Tesalonic o remarcabilă reînviore a spirituală și o revitalizare a studiilor și artelor frumoase. Tesalonicul a fost numit „metropola filosofiei” și a devenit „Atena Elenismului Medieval”, deținând întâietatea progresului spiritual și filosofic, în epoca Paleologilor¹⁹.

3. Sfântul Nicolae Cabasila: date biografice

Aceasta este atmosfera în care a trăit Sfântul Nicolae Cabasila. Despre viața sa s-au păstrat foarte puține informații. Rămâne neclar dacă a fost tuns monah, dacă a fost hirotonit cleric sau dacă a rămas mirean întreaga viață²⁰. Moderația și felul său de a trăi au contribuit la parcursul unei vieți retrase.

Deși s-a născut în climatul umanist, care caracteriza Bizanțul, în secolul al XIV-lea, nimeni nu îl poate „învinui nici de latinofilie, nici de agnosticism, nici de antimisticism”²¹. Predominarea Aristotelismului în teolo-

¹⁷ Κωνσταντίνος Κωτισιοπουλος, Το κίνημα των Ζηλωτών..., p. 16.

¹⁸ Vezi I. Μαγιεντορφ, «Ήσυχασμός», în ΘΗΕ, 6, col. 83-87; Βενιζέλος Χριστοφορίδης, Οι Ήσυχαστικές έριδες κατά τον ΙΔ' αιώνα, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1993², pp. 13-24.

¹⁹ Vezi Αδαμάντιος Αδαμαντίου, Ή Βυζαντινή Θεσσαλονίκη (Ιστορία - Κοινωνικός Βίος - Τέχνη - Βυζαντινά Μνημεία), εκδ. «Δαμιανός», Αθήνα, 1986, p. 105; Α. Βακαλόπουλος, Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833, Θεσσαλονίκη, 1969, p. 30.

²⁰ Vezi Π. Χρήστου, Νικολάου Καβάσιλα, Έρμηνεία εις τήν θείαν λειτουργίαν καί Περί τής έν Χριστῷ ζωής, ΕΠΕ. Φιλοκαλία 22, (Εισαγωγή, pp. 7-29), p. 11; cf. Π. Νελλα, Προλεγόμενα εις τήν μελέτην Νικολάου του Καβάσιλα, Αθήναι, 1968, p. 79.

²¹ H. Beck, Η Βυζαντινή Χιλιετία (μτφρ. Κούρτοβικ Δημοσθένης), Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (MIET), Αθήνα, 2009, p. 277.

gie a avut, drept consecință, zeificarea rațiunii și a științei omenești, promovând un Umanism autonom.

Păstrându-și poziția și având conștiința identității sale ortodoxe, a acceptat și a valorificat elementele sănătoase ale Umanismului, pe care le-a integrat în tradiția bisericească unitară și, prin aceasta, le-a transformat. Astfel, el notează în mod caracteristic că omul trebuie „nu numai să dobândească dreapta rațiune prin învățare, ci și să o folosească pentru cele ce se cuvin”²², sugerând că puterile naturale ale omului trebuie întrebunțate creator și în vederea mântuirii sale, nicidecum, firește zeificate. De aceea și se subliniază că Sfântul Nicolae Cabasila a fost „umanist”, în sensul special al cuvântului²³. Pentru el, nici filosofia, nici cunoștințele și capacitățile omului nu au valoare, dacă omul nu rămâne unit cu Dumnezeu.

Hamaetós (Χαμαετός) este numele de familie patern al Sfântului Nicolae, însă, acesta pare să fi fost înlocuit de al doilea nume de familie, Cavásilas (Καβάσιλας²⁴)²⁵, care era numele familiei mamei sale. Mama sa era sora lui Nil Cabasila, mitropolit al Tesalonicului (1361–1363)²⁶, iar, mai târziu, ea a fost tunsă monahie și s-a retras la mănăstirea „Sfânta Teodora” din Tesalonic.

Impunerea numelui Cabasila s-a datorat prestigiului familiei aristocratice și ilustre din Tesalonic, din care făceau parte mama și unchiul său. Renumita familie Cabasila a dat numeroase personalități remarcabile, întâlnite la Constantinopol, în Macedonia și în Epir.

Mediul spiritual în care a crescut era cel al isihaiștilor. Primele învățături le-a primit la Tesalonic, sub îndrumarea unchiului său, mitropolitul Nil. Și-a continuat studiile la Constantinopol. A urmat școala de filosofie,

Păstrându-și poziția și având conștiința identității sale ortodoxe, a acceptat și a valorificat elementele sănătoase ale Umanismului, pe care le-a integrat în tradiția bisericească unitară și, prin aceasta, le-a transformat. ❧

²² Despre viața în Hristos. Cuvântul al VI-lea (Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Λόγος ΣΤ'), în PG 150, col. 656 B. Am optat să fac traduceri citărilor direct din limba greacă, respectând textul folosit de către autoare, chiar dacă l-a transpus în limba neogreacă, pentru a menține, în consecință, sensurile pe care a dorit să le sublinieze în acest studiu (n. trad.).

²³ Vezi I. Φουντουλη, „Νικόλαος Καβάσιλας ὁ Μυσταγωγός”, în Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου καὶ τοῖς ὅλοις ἀγιωτάτου ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νικολάου Καβάσιλα τοῦ καὶ Χαμαετοῦ, προνοία τοῦ Παναγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ.κ. Παντελεήμονος Β' (17-20 Ἰουνίου 1982), Ἱ. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, 1984, p. 147. Pentru mai multe detalii vezi și I. Πλεξίδα, Ἡ μετασκευὴ τοῦ ἀνθρώπου. Εἰσαγωγή στὴν ἀνθρωπολογικὴ σκέψη τοῦ Νικολάου Καβάσιλα, Πρότυπες Θεσσαλικές Εκδόσεις, Τρίκαλα, 2007.

²⁴ Din forma grecească, prin intermediul formei latinizate *Cabasilas*, s-a ajuns, în limba română, la forma tradițională *Cabasila* (n. trad.).

²⁵ Vezi A. Αγγελόπουλος, „Τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τῆς οἰκογενείας τῶν Καβασιλῶν”, în Μακεδονικά 17 (1977), pp. 367-395; Idem, „Νικόλαος Καβάσιλας ὁ Χαμαετός. Βιογραφικὰ Προβλήματα”, în Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου καὶ τοῖς ὅλοις ἀγιωτάτου ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νικολάου Καβάσιλα τοῦ καὶ Χαμαετοῦ..., pp. 34-35.

²⁶ Pentru mai multe date despre Nil Cabasila vezi A. Σπουρλακου, „Νεῖλος Καβάσιλας”, în ΘΗΕ, 9, col. 337-340.

studiind filosofia, literatura clasică, retorica, dreptul, științele naturii și astronomia.

Mai târziu, el a ajuns la cele mai înalte demnități ale statului bizantin și a fost sfetnic al împăratului Ioan al VI-lea Cantacuzino. Când, în 1345, marea majoritate a locuitorilor Tesalonicului a dorit să ceară o împăcare cu Cantacuzino, Sfântul Nicolae Cabasila și Gheorghe Farmáchis au făcut parte din delegația trimisă la Veria, la reprezentantul acestuia. Însă, acest fapt a avut ca rezultat o nouă izbucnire a furiei Zeloților, din care Sfântul Nicolae [Cabasila] abia a scăpat²⁷.

În 1347, i s-a încredințat Sfântului Nicolae Cabasila sarcina de a-l însoți pe Sfântul Grigorie Palama, proaspăt ales pe scaunul arhiepiscopal al Tesalonicului, [în eparhia lui,] de la care a primit și o profundă înrăurire în favoarea Isihasmului²⁸. O influență deosebită asupra mistagogului bizantin au exercitat-o Sfinții Ioan Gură de Aur, Dionisie Areopagitul și Maxim Mărturisitorul²⁹. El a teologhisit pornind de la premisele teologiei isihaste, fără a folosi, însă, limbajul acesteia³⁰. De aceea, teologia sa este caracterizată drept „teologie pașnică”³¹, întrucât se distinge prin atitudinea pașnică față de adversarii săi. După cum notează Müller-Asshoff, „textele lui Cabasila au o mișcare pașnică și nu nasc confruntări, deși, adesea, se întemeiază pe acestea”³².

4. Lucrarea Sfântului Nicolae Cabasila „Despre viața în Hristos”

Împodobit atât cu înțelepciunea cea după Dumnezeu, cât și cu cea din afară, plămădit în tradiția patristică, adânc înrădăcinat în credința ortodoxă și cunoscător al diverselor preocupări și curente filosofice ale epocii sale, [Sfântul Nicolae Cabasila] oferă un răspuns personal provocării vremurilor.

Evitând confruntarea ascuțită cu adversarii Ortodoxiei, el lucrează discret, dar neobosit, pentru zidirea plinătății ortodoxe a Bisericii. În centrul învățaturii sale teologice, se află scrierea Despre viața în Hristos³³. Este al-

²⁷ Vezi Παναγιώτης Τσαπόγας, *Το κίνημα των Ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη 1342-1350...*, pp. 83-93.

²⁸ Β. Ψευτογκας, „Ο Νικόλαος Καβάσιλας ήταν ήσυχαστής ή άντησυχαστής;”, în *Θέματα Πατερικής Θεολογίας*, έκδ. «Κυρομάνος», Θεσσαλονίκη, 1995, p. 187.

²⁹ Vezi I. Μαγιεντορφ, Βυζαντινή Θεολογία (μτφρ. – επιμ. π. Κουμαριανός Παύλος και Τσάγκαλος Βασίλειος), έκδ. Ίνδικτος, Αθήνα, 2010, p. 235; Χ. Σωτηροπουλος, „Εὐχαριστία καὶ Θέωσις κατὰ τὸν ἅγιον Μάξιμον τὸν Ὁμολογητὴν καὶ τὸν Νικόλαον Καβάσιλα”, în *Ἐκκλησία*, 10 (1974), pp. 249-251, 281-282, 312, 356-357.

³⁰ Vezi Π. Νελλας, „Αἱ θεολογικαὶ πηγαὶ Νικολάου Καβάσιλα. Αναφοραὶ καὶ ἐξαρτήσεις”, în *Κληρονομία*, 7, τεῦχος Α' (Ιανουάριος 1975), pp. 327-344.

³¹ Νίκος Ματσουκας, „Ἡ διδασκαλία τοῦ Νικολάου Καβάσιλα γιὰ τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας”, în *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου καὶ τοῖς ὅλοις ἁγιωτάτου ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νικολάου Καβάσιλα τοῦ καὶ Χαμαετοῦ...*, p. 121.

³² H. MÜLLER-ASSHOFF, „Beobachtungen an den Hauptschriften des Gregorios Palamas und Nikolaus Kabasilas”, în *Byzantinische Zeitschrift*, 70 (1977), p. 24.

³³ Νίκος Ματσουκας, „Ἡ διδασκαλία τοῦ Νικολάου Καβάσιλα γιὰ τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας”..., p. 121.

cătuită din șapte cuvântări. Prima are caracterul unei introduceri, a doua se referă la Sfântul Botez, a treia la Mirungere, a patra la Dumnezeuiasca Împărtașanie, iar a cincea la sfințirea Sfântului Altar și la târnosirea bisericii. În ultimele două cuvântări se vorbește despre conlucrarea omului cu harul dumnezeiesc, precum și despre felul în care credinciosul poate păstra harul, pe care i-l dăruiesc Sfintele Taine³⁴.

Rezultatul acestei lucrări a fost alcătuirea unei hărți duhovnicești a vieții „în Hristos”, în care Sfintele Taine sunt integrate organic. În această scriere a sa, [Sfântul Nicolae Cabasila] subliniază, în opoziție cu raționalismul și antropocentrismul care caracterizau tabăra antiisihaastă a epocii sale, că viața „în Hristos” nu reprezintă o noțiune abstractă, nici rodul unei invenții intelectuale, ci o realitate trăită, care este constituită prin Sfintele Taine, al căror har, însă, nu rodește prin formule magice, ci prin ofranda conștiință a conlucrării omenești: „Căci numai acest lucru îl aducem noi pentru viață, adică să primim darurile, să păstrăm harismele și să nu lepădăm cununa pe care Dumnezeu ne-a împletit-o cu multe sudori și osteneli. Aceasta este viața în Hristos, pe care Sfintele Taine o alcătuiesc, dar la care pare să poată contribui și strădania omenească”³⁵. Caracterul trăit al Sfintelor Taine îl remodelează pe om și îl face „asemenea lui Hristos (χριστοειδής)”³⁶.

(...) viața „în Hristos” nu reprezintă o noțiune abstractă, nici rodul unei invenții intelectuale, ci o realitate trăită, care este constituită prin Sfintele Taine, al căror har, însă, nu rodește prin formule magice, ci prin ofranda conștiință a conlucrării omenești. ✠

5. Întreita Sfântă Taină a inițierii

Potrivit Sfântului Nicolae Cabasila, modul în care fiecare om poate să-și însușească viața „în Hristos”, înrădăcinând-o în sufletul său, constă în „săvârșirea Sfintelor Taine, adică cea de a fi spălat, cea de a fi uns și de a se desfăta de Sfânta Masă”³⁷. Succesiunea săvârșirii Sfintelor Taine a Botezului, Mirungerii și Dumnezeuieștii Euharistiei a fost dintotdeauna ceva de la sine înțeles în practica și conștiința Bisericii³⁸. Este întregirea firească a intrării în Biserică. Referirea la aceste trei Sfinte Taine nu desfi-

³⁴ Despre viața în Hristos. Cuvântul al VII-lea, adică despre Sfintele Taine (Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Λόγοι ἑπτὰ, ἢτοι περὶ μυστηρίων), în PG 150, col. 493-725.

³⁵ Despre viața în Hristos. Cuvântul I (Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Λόγος Α'), în PG 150, col. 520 C.

³⁶ I. Καλογηρου, „Η νεωτέρα καὶ ἡ σύγχρονος «οἰκουμενικὴ μαρτυρία» διὰ τὸν Νικόλαον Καβάσιλαν”, în Πρακτικὰ Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου καὶ τοῖς ὅλοις ἀγιωτάτου ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νικολάου Καβάσιλα τοῦ καὶ Χαμαετοῦ..., p. 270.

³⁷ Despre viața în Hristos. Cuvântul I..., în PG 150, col. 516 C.

³⁸ Vezi Θεοδώρου Συμεοῦ, Το τρισὸν μυστήριον τῆς μυσσεως στον Νικόλαο Καβάσιλα καὶ τη λειτουργικὴ πράξη καὶ θεολογία τῆς Ορθοδόξου Εκκλησίας, lucrare de master, care a fost depusă la Departamentul de Teologie Pastorală și Socială a Universității „Aristotel” din Tesalonic, profesor îndrumător: Arhim. Nicodim Scrétas (Νικόδημος Σκρέττας), Θεσσαλονίκη, 2012.

înțeață, în niciun caz, lucrarea de neînlocuit a fiecăreia dintre ele, dar nici nu diminuează valoarea celorlalte Sfinte Taine.

Descriind unica și întreita Taină a inițierii credincioșilor, [Sfântul Nicolae] Cabasila distinge limpede și lucrarea fiecăreia [dintre cele trei Sfinte Taine]: „Pentru că Botezul dă existența și, în general, ipostasul nostru «în Hristos», din moment ce acesta (adică Botezul) îi ia pe cei morți și stricați, și îi introduce, mai întâi, în viață; în timp ce ungerea cu Mir îl desăvârșește pe cel renăscut în această viață, așezând în el puterea care i se potrivește; iar Dumnezeiasca Euharistie păstrează această viață și sănătate, dat fiind faptul că pentru a fi păstrate cele ce au fost dobândite și pentru a rămâne vii cei botezați li se dă pâinea vieții”³⁹.

Interdependența celor trei Sfinte Taine este evidentă. Fiecare împlinește o funcție unică și de neînlocuit: nașterea, mișcarea și hrana corespund Botezului, Mirungerii și Dumnezeieștii Euharistiei sau, potrivit cuvintelor [Sfântului Nicolae] Cabasila, „Botezul este naștere; Mirul are rostul lucrării și al mișcării în noi; iar pâinea vieții și potirul Euharistiei sunt mâncare și băutură adevărată. Nu este cu puțință să te miști ori să te hrănești înainte de a te naște”⁴⁰. Prin urmare, după cum se subliniază, dacă omul nu se naște, nu poate nici să se miște, nici să se hrănească.

Ideea sa centrală este pusă în lumină prin următoarea formulare: „Ne botezăm ca să murim acea moarte și să înviem acea înviere. Suntem unși pentru ca, prin ungerea împărătească, să devenim părtași împreună cu El la îndumnezeire. De altfel, mâncând pâinea preasfântă și bând din preadumnezeiescul potir, ne împărtășim din același trup și din același sânge pe care le-a asumat Mântuitorul. Și, în acest fel, ne unim cu Cel ce S-a făcut om pentru noi, S-a îndumnezeit, a murit și a înviat”⁴¹.

6. Rolul Sfințelor Taine în viața Bisericii

Biserica există ca o comunitate sacramentală, care se descoperă și se exprimă ontologic în Sfintele Taine. Sfântul Nicolae Cabasila le aseamănă cu niște „ferestre”, prin care Soarele dreptății se revărsă în lumea creată, plină de întunericul păcatului. Această lumină dătătoare de viață omoară viața păcatului, care sălășluiește în lume, dăruindu-i [lumii] strălucirea mai presus de lume a lui Hristos cel înviat⁴². În alt context, el numește Sfintele Taine „porți” ale dreptății⁴³.

³⁹ Despre viața în Hristos. Cuvântul I..., în PG 150, col. 504 A.

⁴⁰ Despre viața în Hristos. Cuvântul al II-lea (Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Λόγος Β'), în PG 150, col. 521 C.

⁴¹ Despre viața în Hristos. Cuvântul al II-lea..., în PG 150, col. 521 B.

⁴² Despre viața în Hristos. Cuvântul I..., în PG 150, col. 504 C.

⁴³ Despre viața în Hristos. Cuvântul I..., în PG 150, col. 508 A.

Astfel, Sfintele Taine lucrează ca o punte unificatoare între creat și ne-creat. Ele sunt înfățișate ca mădularele unei inimi, ca ramurile unui copac și ca mlădițele unei vițe. Nici în acest caz nu este vorba despre „comunitatea numelui” sau despre „analogia asemănării”, ci despre o „identitate a realității”, după cum, în mod caracteristic, spune [Sfântul Nicolae] Cabasila: „Biserica se arată în Taine nu ca în niște simboluri, ci precum mădularele în inimă și ramurile plantei în rădăcină și, după cum a spus Domnul, precum mlădițele în viță. Căci aici nu este numai o comuniune de nume sau o analogie a asemănării, ci o identitate a realității”⁴⁴.

Potrivit Sfântului Nicolae Cabasila, chipurile și simbolurile liturgice îl ajută pe credincios să se apropie de taină „nu numai prin cuvinte”, ci și cu ochii, „aducând-o înaintea privirii”. În felul acesta, pătrunde în sufletul credinciosului „nu doar o contemplare simplă, ci și o trăire”⁴⁵, adică credință și nădejde. Prin urmare, actele și simbolurile liturgice descoperă dumnezeiasca economie mântuitoare pentru neamul omenesc și trăirea ei în prezent, în timp ce prevestesc, totodată, plinătatea vremurilor de pe urmă⁴⁶.

7. Sfânta Taină a Botezului

Dintre toate Sfintele Taine ale Bisericii, prima săvârșită, din punct de vedere al timpului, este Botezul, fiindcă „acesta îi introduce, înaintea celorlalte, pe creștini în viața cea nouă”⁴⁷. Botezul este, așadar, „faptul de a fi cineva născut după Hristos și de a primi însuși faptul de a fi, și de a dobândi ipostas, nefiind nimic”⁴⁸. Neexistența despre care vorbește Sfântul Nicolae Cabasila a provenit din lipsa comuniunii omului cu Dumnezeu. Acesta este rodul păcatului strămoșesc. Botezul este Sfânta Taină prin care este desființat păcatul strămoșesc și sunt omorâte toate păcatele, pe care omul le-a săvârșit înainte de primirea lui. Sfântul Nicolae Cabasila spune că sufletul fiecărui om a suferit vătămarea de „a moșteni răutatea celui dintâi Adam”.

Desființarea păcatului este oferită ca dar al harului, pe care omul îl primește numai prin participarea baptismală la moartea și Învierea lui Hristos⁴⁹. Prin botezarea sa, omul părăsește viața stricăciunii pentru

⁴⁴ *Tâlcuire la Dumnezeiasca Liturghie*, XXXVIII (*Εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν*, ΔΗ'), în PG 150, col. 452 CD.

⁴⁵ *Tâlcuire la Dumnezeiasca Liturghie*, I (*Εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν*, Α'), în PG 150, 376 A: „De aceea, a fost conceput un asemenea chip, care nu numai că înfățișează toate acestea prin cuvinte, ci le și aduce înaintea ochilor, arătându-se de-a lungul întregii lucrări sfinte, pentru ca, astfel, să lucreze mai ușor asupra sufletelor și să sădească în noi nu numai o simplă contemplare, ci și o trăire lăuntrică, întrucât reprezentarea ni se întipărește mai limpede prin mijlocirea ochilor”.

⁴⁶ *Vezi* Αρχμ. Νικόλαος Ἰωαννίδης, „Νικόλαος Καβάσιλας καὶ Συμεὼν Θεσσαλονίκης. Οἱ θεμελιωτές τῆς Θεολογίας τῆς Βυζαντινῆς Λατρείας”, disponibil în https://ecclesiagreec.gr/greek/holysynod/committees/liturgical/ib_1_8.pdf (24.04.2024).

⁴⁷ *Despre viața în Hristos. Cuvântul al II-lea...*, în PG 150, col. 524 B.

⁴⁸ *Despre viața în Hristos. Cuvântul al II-lea...*, în PG 150, col. 524 AB.

⁴⁹ *Despre viața în Hristos. Cuvântul al II-lea...*, în PG 150, col. 537 B.

Sfânta Taină a Botezului se numește atât naștere, cât și renaștere și replăsmuire. Prin această Sfântă Taină, omul își regăsește chipul replăsmuit dumnezeiește. Omul este scufundat în apa botezului ca „materie fără formă și fără chip”, dar apoi iese din ea reînnoit, „dobândind chipul” lui Hristos. ✠

a primi viața lui Hristos. De aceea, pentru noi, creștinii, ziua primirii botezului mântuitor este ziua numelui⁵⁰. Prin Sfânta Taină a Botezului, Dumnezeu plăsmuiește din nou „fința” omului celui nou „în Hristos”.

Din acest motiv, Sfânta Taină a Botezului se numește atât naștere, cât și renaștere și replăsmuire. Prin această Sfântă Taină, omul își regăsește chipul replăsmuit dumnezeiește⁵¹.

Omul este scufundat în apa botezului ca „materie fără formă și fără chip”, dar apoi iese din ea reînnoit, „dobândind chipul” lui Hristos⁵². În plus, Sfânta Taină a Botezului se mai numește luminare, baie și harismă⁵³.

Firește, rodirea „vieții celei noi în Hristos”, pe care credinciosul o primește prin botez, presupune „strădania” conlucrării voinței omenești [cu harul dumnezeiesc]. Condiția libertății de alegere rămâne întotdeauna de neîncălcăt. Înnoirea cea „în Hristos” este un fapt ontologic pentru om. Cu toate acestea, trăirea nașterii recreatoare nu se poate realiza fără contribuția activă a voinței⁵⁴.

Împărăția Cerurilor, vederea lui Dumnezeu și viețuirea împreună cu Hristos constituie „desfătarea voinței”⁵⁵. De voința omului depinde valorificarea darului lui Dumnezeu, de care credinciosul se bucură prin Sfânta Taină a Botezului. Potrivit învățăturii [Sfântului Nicolae] Cabasila, „lucrarea Botezului este să-l izbăvească pe om de păcate, să-l împace pe om cu Dumnezeu, să-l facă dumnezeu pe om, să deschidă ochii sufletului, să guste universul raza dumnezeiască și să pregătească pentru viața viitoare. Așadar, pe bună dreptate, este faptul că îi dăm numele de naștere... deoarece naște în sufletele celor botezați cunoașterea lui Dumnezeu. Iar această cunoaștere este viață, piatră de temelie și rădăcină a vieții”⁵⁶.

8. Sfânta Taină a Mirungerii

Tradiția ortodoxă păstrează nedespărțită legătura dintre Sfânta Taină a Botezului și cea a Mirungerii, de aceea, în cadrul aceleiași lucrări liturgice se săvârșește, mai întâi, prima și, apoi, este transmisă cea de a doua. Ungerea celor nou-luminați după botezarea lor se face cu untdelemn sfin-

⁵⁰ Despre viața în Hristos. Cuvântul al II-lea..., în PG 150, col. 525 A.

⁵¹ Despre viața în Hristos. Cuvântul al II-lea..., în PG 150, col. 524 CD.

⁵² Despre viața în Hristos. Cuvântul al II-lea..., în PG 150, col. 537 D.

⁵³ Despre viața în Hristos. Cuvântul al II-lea..., în PG 150, col. 525 CD.

⁵⁴ Despre viața în Hristos. Cuvântul al II-lea..., în PG 150, col. 545 D.

⁵⁵ Despre viața în Hristos. Cuvântul al II-lea..., în PG 150, col. 541 CD.

⁵⁶ Despre viața în Hristos. Cuvântul al II-lea..., în PG 150, col. 568 A.

tit, care este numit Sfântul Mir, pentru ca, prin participarea la Sfânta Taină a Mirungerii, să-L primească pe Sfântul Duh și să fie înzestrați cu harismele Lui. Sfânta Mirungere întregeste nașterea, care este dăruită prin Sfânta Taină a Botezului, oferindu-i omului lucrarea și mișcarea necesare pentru a se putea statornici în noua realitate existențială a vieții celei „în Hristos”⁵⁷.

După primirea Sfintei Taine a Botezului, cei botezați înaintează spre Sfântul Mir, cu scopul participării lor la Sfântul Duh. Ce anume, însă, nu ne îngăduie, ca oameni, să depășim „oglanda și ghicitura”, câtă vreme ne aflăm încă în trupul muritor, împiedicând revărsarea Sfântului Duh „peste tot trupul”? Potrivit Sfântului Părinte mistagog, piedica este întreită: deosebirea firii, păcatul și moartea. Mântuitorul, totuși, prin Întruparea Sa, desființează această întreită stavilă, făcându-i cu puțință făpturii unirea cu Ziditorul ei. Cum, însă, sfărâmă aceste trei ziduri? Pe primul, „făcându-Se părtaș firii omenești”, pe al doilea, „murind pe cruce, iar pe ultimul zid, adică pe tirania morții, l-a izgonit cu totul din fire prin Înviere”⁵⁸.

Din acest motiv, [Sfântul Nicolae Cabasila] scrie în mod caracteristic: „Hristos este mir și ungere”⁵⁹. Explicând de ce Hristos devine mir și ungere, cu care credincioșii sunt unși, ca mădulare ale Trupului Său, notează că „pentru Duhul Cel Sfânt”, al Căruia „teaur” S-a făcut El datorită Întrupării Sale⁶⁰. Cel botezat primește ungerea sacramentală cu mir ca harismă și dar al Sfântului Duh. Mirul care se revărsă este, însă, Hristos Însuși, Care îl unge personal pe fiecare mădular al Trupului Său și îl activează întru el pe Sfântul Duh. De altfel, Sfântul Duh dăruit la Sfânta Taină a Mirungerii, între altele, „este și Duh al înfierii și mărturisește, după cum se spune, împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu, strigând în inimile noastre «Avva, Părinte»”⁶¹.

Sfântul Nicolae Cabasila constată că cei mai mulți creștini nu știu că au devenit purtători ai harismelor Sfântului Duh și că izvorul acestei dăruiri este puterea Sfintei Taine a Mirungerii. După cum observă, această uitare a lucrării Sfântului Duh are două cauze. Mai întâi, deoarece Sfânta Taină a Mirungerii se dă la vârsta prunciei. În al doilea rând, deoarece atunci când cei botezați ajung la maturitate cu vârsta și pot înțelege darurile oferite de Sfânta Taină, în loc să le valorifice, se supun păcatului și devin călăii propriilor posibilități duhovnicești, orbind ochiul sufletului lor⁶².

57 Despre viața în Hristos. Cuvântul al III-lea (Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Λόγος Γ'), în PG 150, col. 569 A.

58 Despre viața în Hristos. Cuvântul al III-lea..., în PG 150, col. 572 CD.

59 Despre viața în Hristos. Cuvântul al III-lea..., în PG 150, col. 580 B.

60 Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea (Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Λόγος Δ'), în PG 150, col. 581 AB.

61 Despre viața în Hristos. Cuvântul al III-lea..., în PG 150, col. 580 C.

62 Despre viața în Hristos. Cuvântul al II-lea..., în PG 150, col. 525 CD.

Sfânta Taină a Mirungerii activează în cei botezați „lucrările Duhului”⁶³, însă, această activare nu se poate realiza fără conlucrarea voinței și libertății omenești. După cum notează [Sfântul Nicolae] Cabasila, „unu-

ia îi dă una, altuia alta, iar altuia mai multe, după pregătirea pe care o are fiecare față de Taină”⁶⁴.

Prin cuvântul său trezitor, Sfântul Nicolae Cabasila îi cheamă pe credincioși „să nu trădeze comoara”, care le-a fost dăruită prin Sfânta Taină a Mirungerii. Este nevoie de osteneală și priveghere, pentru ca harismele Sfântului Duh să rămână active, împodobind și sfințind, prin harul lor, sufletul fiecărui credincios⁶⁵. Dar chiar dacă omul duce o viață

de nepăsare duhovnicească, plină de risipire și păcat, deși slăbește lucrarea Sfântului Duh de viață făcător, pe care L-a primit într-un el prin Sfânta Taină a Mirungerii, totuși, nu este nimicită. Căci Hristos, prin toate căile iubirii Sale dumnezeiești, chiar și acestor oameni, „după cele ce au păcătuit, le-a arătat pocăința, lacrimile și viața după dreapta rațiune, adică harul cel sădit în suflete”⁶⁶.

Orice virtute duhovnicească, pe care o manifestă oamenii, se datorează, de fapt, lucrării necreate a harului Mângâietorului, care har îl pecetluiește pe fiecare credincios, în momentul primirii Sfintei Taine a Mirungerii⁶⁷. Aceasta înseamnă că virtuțile care apar în viața cea „în Hristos” nu constituie o realizare individuală, ci sunt roadele sănătoase ale unei relații trăite ontologic și duhovnicește cu Dumnezeu.

9. Sfânta Taină a Dumnezeieștii Euharistii

După primirea Sfintei Taine a Mirungerii urmează Dumnezeiasca Euharistie. Așadar, potrivit cuvintelor Sfântului Nicolae Cabasila, „după mir înaintăm spre Sfânta Masă, care este scopul ultim al vieții; odată ajunși la ea, nu ne mai trebuie nimic altceva pentru fericirea pe care o căutăm”⁶⁸. Fiindcă, participând la această Sfântă Taină, credinciosul hrănește și revitalizează faptul renăscut al existenței sale în Hristos, pe care l-a primit prin Sfânta Taină a Botezului, nu doar participând la moartea și

⁶³ Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea..., în PG 150, col. 581 A.

⁶⁴ Despre viața în Hristos. Cuvântul al III-lea..., în PG 150, col. 569 A.

⁶⁵ Despre viața în Hristos. Cuvântul al III-lea..., în PG 150, col. 576 D.

⁶⁶ Despre viața în Hristos. Cuvântul al III-lea..., în PG 150, col. 576 C.

⁶⁷ Despre viața în Hristos. Cuvântul al III-lea..., în PG 150, col. 577 D.

⁶⁸ Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea..., în PG 150, col. 581 A.

Orice virtute duhovnicească pe care
o manifestă oamenii, se datorează,
de fapt, lucrării necreate a harului
Mângâietorului (...) Virtuțile care apar
în viața cea „în Hristos” nu constituie
o realizare individuală, ci sunt roadele
sănătoase ale unei relații trăite ontologic
și duhovnicește cu Dumnezeu. ✠

învierea Domnului, nici doar activând faptul existenței sale, după cum se petrece la Sfânta Taină a Mirungerii.

În Dumnezeiasca Euharistie, care este cel mai înalt dar sacramental al iubirii lui Dumnezeu față de om, se realizează recapitularea și culminarea desăvârșitoare a tuturor Sfintelor Taine, „fiindcă de la ea nu mai primim nici moarte și mormânt și participare la o viață mai înaltă, ci pe Însuși Cel înviat; nici darurile Duhului, câte ne este îngăduit să primim, ci pe Însuși Binefăcătorul, templul însuși în care este așezat întregul cerc al harismelor”. Potrivit formulării exacte a [Sfântului Nicolae] Cabasila, „de aici Îl primim pe Însuși Cel înviat... pe Însuși Binefăcătorul, pe templul însuși în care este așezat întregul cerc al harurilor”⁶⁹. Este cert că întreaga sa teologie gravitează în jurul Sfintei Taine a Dumnezeieștii Euharistiei, întrucât orice problemă ar trata, o încadrează în perspectiva acesteia. De aceea, [mitropolitul grec] Ioan Ziziúlas [, referindu-se la Sfântul Nicolae Cabasila,] observă că „nimeni nu ar fi putut să fie un eclesiolog mai «exagerat» și mai «euharistic»”⁷⁰.

Se subliniază că Dumnezeiasca Euharistie este singura Sfântă Taină care le dă desăvârșire tuturor celorlalte Sfinte Taine: „singură Euharistia, dintre slujbe, le dă și celorlalte Taine faptul de a fi desăvârșite”⁷¹. Explicația este următoarea: „Le ajută atât în timpul săvârșirii, fiindcă nu se pot săvârși fără ea, cât și

după terminarea lor, cât îi privește pe cei inițiați, atunci când este nevoie să readucă raza Tainelor, care a fost întunecată de negreala păcatelor. Căci readucerea la viață a celor care au fost pierduți și omorâți este lucrarea exclusivă a Sfintei Mese. Deoarece nu este posibil ca omul, care a căzut, să învieze prin putere omenească, nici păcatul să fie nimicit prin dreptate omenească. Păcătuiind, omul Îl jignește pe Dumnezeu Însuși... și este nevoie de ceva mai presus de virtutea omului, pentru ca greșeala să poată fi ștearsă”⁷².

Prin urmare, după ce a fost botezat și miruns, credinciosul trebuie să fie condus îndată la împărțășirea din Sfânta Cină euharistică, aceasta fiind împlinirea celor două Sfinte Taine precedente; altfel, inițierea sa cea „în Hristos” rămâne neîmplinită. În acest punct, desigur, Sfântul Nicolae Cabasila invocă teologia Sfântului Dionisie Areopagitul: „Sfântul Dionisie spune chiar că aceste sfinte slujbe nici nu se desăvârșesc, nici nu lucrează, dacă nu li se va adăuga Sfânta Cină (Dumnezeiasca Euharistie)”⁷³.

Este vrednică de remarcat poziția Sfântului Nicolae Cabasila, potrivit căreia abținerea de la Dumnezeiasca Taină a Euharistiei, sub pretextul nevredniciei, ascunde un mare pericol duhovnicesc. Astfel, se subliniază că „această pâine, care a venit din cer, aducându-ne viața, trebuie să o mâncăm și să o căutăm în orice chip. Repetând neîncetat această Cină, trebuie să ne ferim dinainte de foamea [duhovnicească]. Nu trebuie, de asemenea, să lipsim de la Masă mai mult decât se cuvine, sub cuvânt că nu suntem pregătiți dinainte pentru [Preacuratele] Taine”⁷⁴. Urmarea ar fi să ne fa-

⁶⁹ Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea..., în PG 150, col. 581 A.

⁷⁰ † Μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης Ζηζιούλας, „Θεία Εὐχαριστία καὶ Ἐκκλησία”, în *Τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας*, Πρακτικά Γ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, 14-17 Ὀκτωβρίου 2001, Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Εἰδικὴ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Λειτουργικῆς Ἀναγεννήσεως, Σειρὰ Ποιμαντικῆς Βιβλιοθήκη (8), Ἱερὰ Μητρόπολις Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως (Θεσσαλονίκη), ἐκδ. Αποστολικῆς Διακονίας, Αθήνα, 2004, σ. 31.

⁷¹ Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea..., în PG 150, col. 585 B.

⁷² Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea..., în PG 150, col. 585 BC.

⁷³ Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea..., în PG 150, col. 592 B.

⁷⁴ Adică pentru primirea Trupului și Sângelui Domnului și Mântuitorului Iisus Hristos (n. trad.).

cem sufletul mai slab și mai rău în toate privințele. De aceea, trebuie să alergăm la preoți pentru păcatele noastre și să ne împărtășim cu Sângele curățător [al Dumnezeieștii Împărtășanii]⁷⁵.

(...) readucerea la viață a celor care au fost pierduți și omorâți este lucrarea exclusivă a Sfintei Mese. Deoarece nu este posibil ca omul, care a căzut, să învieze prin putere omenească, nici păcatul să fie nimicit prin dreptate omenească. ✠

Aceasta înseamnă că, dacă există păcate, care îi apasă pe credincioși și îi împiedică de la Dumnezeiasca Împărtășanie, atunci este nevoie ca ei să alerge la Sfânta Spovedanie. Astfel, prin conștientizarea propriilor păcate și cerând iertare de la Dumnezeu, ei vor putea, iarăși, să se apropie și să se împărtășească cu Sângele curățător al lui Hristos: „ci, venind

la preoți pentru păcate, să bea din sângele curățător”. Prin urmare, sacralitatea Mesei euharistice nu trebuie, în niciun caz, să funcționeze descurajator, cât privește apropierea de această [Dumnezeiască] Taină. Orice abținere de la Dumnezeiasca Euharistie, sub pretextul invocării nevredniciei, este socotită cu totul inacceptabilă și vătămătoare.

10. Conlucrarea dintre Sfintele Tainele ale lui Dumnezeu și libertatea omului

Viața [cea în Hristos] îi este oferită fiecărui viitor creștin, prin Sfintele Taine ale Botezului, Mirungerii și Dumnezeieștii Euharistii. Ea este păstrată, însă, prin voința liberă a omului, care hotărăște să se nevoiască, adică să poarte o luptă, care constă în evitarea gândurilor deșarte, în studiu, în rugăciune, în împărtășirea neîncetată cu Trupul lui Hristos și în lucrarea virtuții. Oricât har i s-ar oferi [omului], fără contribuția [sa personală], acesta rămâne nelucrător. Din acest motiv, [Sfântul Nicolae Cabasila] subliniază: „întrucât faptul ca această viață să înceapă, pentru prima dată, depinde de mâna Domnului, iar faptul de a o păstra, după începutul ei, și de a rămâne vii sunt lucrarea propriei strădării, sunt cerute, în acest scop, activitatea omenească, după cum și propria noastră contribuție, astfel încât să nu fie distrusă, în timp ce am primit-o, ci să păstrăm, în cele din urmă, harul și, plecând din viața de acum, să ținem în mâinile noastre această comoară”⁷⁶.

El enumeră toate cele care depind de voința omenească. Ne spune, așadar, că „cele ce țin de «cea ce depinde de noi», pe care voința omenească le poate dobândi ori evita, sunt alegerea binelui, iertarea păcatelor, caracterul bun, curăția sufletului, iubirea de Dumnezeu, dobândirea tuturor acestora, adică fericirea desăvârșită”⁷⁷.

⁷⁵ Despre viața în Hristos. Cuvântul al VI-lea..., în PG 150, col. 684 A.

⁷⁶ Despre viața în Hristos. Cuvântul al VI-lea..., în PG 150, col. 637 AB.

⁷⁷ Despre viața în Hristos. Cuvântul al II-lea..., în PG 150, col. 544 B.

Sfântul Nicolae Cabasila accentuează chiar că, „de dragul omului celui nou, firea omească a fost rezidită de la început; avându-l pe acesta drept scop au fost create mintea și dorința. Am primit rațiunea, pentru ca să-L cunoaștem pe Hristos; am primit dorința, pentru ca să tindem spre El; am dobândit memoria, pentru ca să ne amintim de El, fiindcă, la creație, El a fost prototipul nostru... Și, ca să scurtez, pe omul adevărat și desăvârșit, Mântuitorul l-a arătat primul și singurul, prin caracterul, viața și toate celelalte ale Sale”⁷⁸. În fine, se recunoaște că menirea omului nu este alta decât viața nestricăcioasă: „dacă acesta este, cu adevărat, hotarul omului spre care privește, ultimul l-a plăsmuit Dumnezeu, înțelegând, adică, viața cea nestricăcioasă”⁷⁹.

II. Condițiile dobândirii „vieții în Hristos”

Aceste lucruri pot fi dobândite în orice condiții de viață s-ar afla creștinul, nu neapărat în pustie. Așadar, Sfântul Nicolae Cabasila descrie datoria comună tuturor creștinilor în felul următor: „există o datorie a celor ce poartă numele lui Hristos... și toți trebuie să o îplinească în același mod. Cei care o neglijează sunt fără apărare, orice ar invoca: nici vârsta, nici meseria, nicio împrejurare, nici boala, nici sănătatea, nici depărtarea, nici pustia, nici cetățile, nici zgomotele, nici nimic altceva, în general, dintre cele la care recurge îndeobște cei vinovați. Motivul este că nimic nu trebuie pus înaintea acestei datorii și nimănui nu-i este îngăduit să se împotrivescă voii lui Hristos; dimpotrivă, împlinind în orice chip legile venite de la El, să-și rânduiască viața după voia Lui... În felul acesta, așadar, poruncile Mântuitorului sunt îndatoriri comune tuturor credincioșilor și pot fi împlinite

de cei ce voiesc să o facă, ba sunt chiar foarte necesare, fiindcă fără ele nu se pot apropia de Hristos”⁸⁰.

De asemenea, [Sfântul Nicolae Cabasila] insistă asupra faptului că creștinii se pot ruga pretutindeni, după cum notează că, „în mod sigur, nu este nevoie de pregătire, nici de locuri speciale pentru rugăciune, nici de strigăt puternic atunci când Îl chemăm. Căci nu există loc în care El să nu fie prezent și nici chip în care să nu fie împreună cu noi. Pentru cei ce-L caută, El este mai aproape decât și în-șăși inima”⁸¹.

12. Eshatologia euharistică

Prin urmare, viața „în Hristos” „încolțește în viața aceasta și de aici își primește începuturile, dar se desăvârșește în cea viitoare, când vom ajunge la ziua aceea”⁸². Faptul că omul este unit cu Hristos, suflet cu suflet, trup cu trup și sânge cu sânge, îi oferă pacea deplină⁸³. Totuși, unirea deplină și desăvârșită cu Hristos este așteptată la sfârșitul veacurilor. Potrivit Sfântului Nicolae Cabasila, pentru a deveni moștenitor al Împărăției Cerurilor, omul trebuie să lepede starea de rob și să dobândească starea de fiu al lui Dumnezeu⁸⁴.

Eshatologia euharistică este legată direct de Persoana lui Hristos, deoarece îi vede pe moștenitorii Împărăției „purtând pe chipurile lor Chipul Celui Unul-Născut, pentru a l se înfățișa Celui ce i-a născut cu această frumusețe”⁸⁵. Pentru dobândirea adevăratei comuniuni cu Hristos nu este, însă, de ajuns simpla apropiere de Dumnezeiasca Euharistie.

⁸⁰ Despre viața în Hristos. Cuvântul al VI-lea..., în PG 150, col. 641 CD.

⁸¹ Despre viața în Hristos. Cuvântul al VI-lea..., în PG 150, col. 681 CD.

⁸² Despre viața în Hristos. Cuvântul I..., în PG 150, col. 493 B.

⁸³ Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea..., în PG 150, col. 613 D.

⁸⁴ Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea..., în PG 150, col. 616 A.

⁸⁵ Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea..., în PG 150, col. 616 B.

⁷⁸ Despre viața în Hristos. Cuvântul al VI-lea..., în PG 150, col. 680 ABC.

⁷⁹ Despre viața în Hristos. Cuvântul al VI-lea..., în PG 150, col. 680 D.

Această apropiere se cuvine să aibă loc și în anumite condiții. Credinciosul trebuie să se nevoiască neîncetat, în arena anevoioasă a luptei duhovnicești, astfel încât, chiar dacă nu a ajuns încă la curățire, să se afle pe calea către ea, pentru a putea primi sfințirea oferită celor care participă la Euharistie cu eros⁸⁶ dumnezeiesc⁸⁷.

Dumnezeiasca Euharistie este Sfânta Taină în care coexistă stările temporale ale trecutului, prezentului și viitorului. Referindu-se la Sfânta Taină a Dumnezeieștii Euharistii, Sfântul Nicolae Cabasila vorbește despre două mese, adică despre cea acoperită și despre cea care deja se descoperă. Una este masa euharistică a vieții prezente, iar cealaltă este cea așteptată la sfârșitul veacurilor⁸⁸.

Domnul este prezent între credincioși, local, în fiecare adunare euharistică, dar și în chip sacramental prin pâinea și vinul prefăcute, care, prin lucrarea dumnezeiască a Sfântului Duh, sunt Trupul și Sângele Lui. Hristos este „Dumnezeu în mijlocul dumnezeilor, frumosul conducător al unei cete frumoase”⁸⁹, acum, pâine pentru credincioși, câtă vreme își trăiesc viața de pe pământ, dar și paște înviator, pe măsură ce trec existențial și euharistic de la caracterul creat al vieții lor trecătoare și stricăcioase la dimensiunea cu adevărat a vieții, care este Cina cea nestricăcioasă a Împărăției lui Dumnezeu⁹⁰.

Sfântul Nicolae Cabasila vorbește despre două mese, adică despre cea acoperită și despre cea care deja se descoperă. Una este masa euharistică a vieții prezente, iar cealaltă este cea așteptată la sfârșitul veacurilor. ❧

Cina nemuririi este pregătirea pentru întâlnirea cu Însuși Mirele Hristos în camera de nuntă cerească a Împărăției: „una este puterea Mesei și unul este Cel ce ospătează în amândouă lumile; una este camera de nuntă, cealaltă pregătirea pentru camera de nuntă, iar Același este Mirele”⁹¹. Cei care tânjesc după Împărăția Cerurilor este necesar ca să-și

amintească mereu că ea vine, dar și că „este înlăuntrul nostru”, prin hrănirea euharistică neîncetată⁹².

Traducere din limba greacă și adnotări de Prof. univ. dr. habil. Ion Marian Croitoru,

Universitatea „Valahia” din Târgoviște & Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.

⁸⁶ Termen care trimite la starea de iubire înflăcărată (n. trad.).

⁸⁷ *Despre viața în Hristos. Cuvântul I...*, în PG 150, col. 584 B.

⁸⁸ *Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea...*, în PG 150, col. 625 A.

⁸⁹ *Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea...*, în PG 150, col. 521 B.

⁹⁰ *Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea...*, în PG 150, col. 625 A.

⁹¹ *Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea...*, în PG 150, col. 625 B.

⁹² *Despre viața în Hristos. Cuvântul al IV-lea...*, în PG 150, col. 625 B.